

dakiler bir arada ciltlidir. *Misbâhu'l-izâh* için bk. İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 3018). Bunlardan *Levâiyhu'l-hikem*'de felsefî, dinî, tasavvufî ve ahlâkî konular (eser *Resimli Gazete*'de "lâyihâ"lar halinde neşredilmiştir, bk. sy. 71-73 [İstanbul 1316]; sy. 76-78 [1316], sy. 82-84 [1316]; sy. 87 [1316]; sy. 89-93 [1316]); *Misbâhu'l-izâh*'ta Avrupalılar'ın maarifete, sanayide ilerledikleri, onlara yetişebilmek için âdetlerini taklit etmek değil ilimlerini öğrenmek gerektiği; *Levâmiu'l-efkâr*'da edebiyat, şiir, nesir, cemiyet, hürriyet, meşrutiyet ve rejim meseleleri; *Sevânihu'l-beyân*'da ise Tanzimat'ın mahiyeti ele alınmıştır. Ârif Hikmet'in *Mecelle*'deki bazı bahisleri şerh ve tenkit eden bir eserin bulunduğu söz edilmişse de (İbnülemin, "Hersekli Hikmet Bey", *Divan*, s. 72) böyle bir esere henüz rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hersekli Ârif Hikmet, *Divan* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemal, İstanbul 1334; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şuarâ*, İstanbul 1290, s. 152-154; İbnülemin Mahmud Kemal, *Kemâlû'l-Hikme*, İstanbul 1327, tür.yer.; a.mlf., *Son Asır Türk Şairleri*, s. 639-642, 1496-1497; İsmail Habib [Sevük], *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1340, s. 366-370; *Osmanlı Müellifleri*, II, 335-337; Ahmed Râsim, *Muharrir, Şair, Edib*, İstanbul 1924, s. 106-107; Mehmed Âkif [Ersoy], *Safâhat* (haz. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1984, s. 532-541; İsmail Hikmet [Ertaylan], *Türk Edebiyatı Tarihi*, Bakü 1925, I, 136-160; Banarlı, *RTET*, II, 973-974; İsmail Ünver, "Hersekli Ârif Hikmet", *Büyük Türk Klâsikleri*, VIII, 168-172; Metin Kayahan Özgül, *Hersekli Arif Hikmet*, Ankara 1987; Rıza Tevfik [Bölükbaşı], "Leskofçalı Galib", *Yeni Sabah*, İstanbul 14 Şubat 1945; Hasan Aksoy, "Son Devir Divan Şairlerimizden Hersekli Arif Hikmet Bey", *MÜFD*, sy. 13-15 (1997), s. 295-302; "Ârif Hikmet", *TA*, III, 311; "Ârif Hikmet Bey (Hersekli)", *İst.A*, II, 1003-1005; "Hersekli Ârif Hikmet", *TDEA*, IV, 208-209.

HASAN AKSOY

HERSEKLİ MEHMED KÂMİL BEY

(ö. 1900)

Son devir Osmanlı müellifi.

İstanbul'da doğdu. Bugünkü Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Hersek bölgesindeki Trebinje (Trebinje) kazasının tanınmış ailelerinden Cvjetićler'e mensup olan ve daha sonra İstanbul'a göç eden Hacı Abdullah Efendi'nin oğludur. İlk öğreniminin ardından Hacı İbrâhim Efendi'nin yeni bir yöntemle kısa zamanda Arapça öğretmek için kurduğu Dârü'tta'lim'e devam etti. Burada Arapça'sını geliştirdi ve

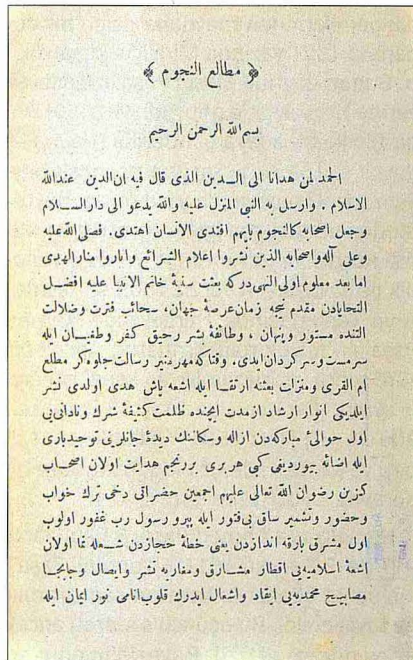
bir müddet sonra aynı mektebe hoca oldu. Bir ara Şehremâneti Tahsilât Kalemi'nde çalıştı, ardından II. Abdülhamid döneminde sarayda şifre kâtipliğine getirildi. Bu memuriyette iken Madrid'de toplanan müsteşirlik kongresine Osmanlı Devleti'nin temsilci katıldı. Bir ara V. Murad'ın mâbeyinciliğinde de bulunduğu bilinen Kâmil Bey, 17 Ramazan 1317'de (19 Ocak 1900) İstanbul'da vefat etti (Nametak, s. 249; Okiç, *Bazı Hadis Meseleleri*, s. 69) ve Edirnekapı dışındaki aile kabristanına defnedildi. Bazı kaynaklarda 1315 olarak verilen ölüm tarihi hicri değil rûmî olmalıdır.

Eserleri. Genellikle Arapça'dan yaptığı çevirilerle tanınan Hersekli'nin başlıca eserleri şunlardır: 1. *Me'tâlî'u'n-nücûm* (I-II, İstanbul 1307). Sahâbîlerin hal tercümesini ihtiva eden bu eserin telif sebebi olarak Türkçe'de bu tür kitapların bulunmayışı gösterilmiştir (*Me'tâlî'u'n-nücûm*, I, 30). Eser alfabetik olmakla birlikte önce Hz. Hasan ile Hüseyin ve aşere-i mübeşşerenin, ardından diğer ashâbın hayat ve faziletlerini konu almaktadır. Kitabın yayımlanan ilk iki cildi, isimleri elif harfiyle başlayan sahâbîlerin biyografilerini içine almaktadır (Şabanović, s. 601). Müellif tarafından beş cilt olarak düşünül-

len eserin geri kalan üç cildinin tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir. Kitabın hazırlanması esnasında çeşitli Arapça kaynaklara başvurulmuş olmakla birlikte başlıca kaynak İbnü'l-Esir'in *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe* adlı eseridir. 2. *İkâzü'l-ihvân* (İstanbul 1302 [*Mecmûatü'r-resâil* içinde], 1304). Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Tenbîhü'n-nâ'imî'l-ğumr 'alâ mevâsimi'l-umr* adlı eserinin ilâvelerle yapılmış tercümesidir. 3. *Terceme-i Muallakât-ı Seb'a* (İstanbul 1305). İmruülkays b. Hucr'un *Mu'allağa'sının* Türkçe çevirisidir. Mehmed Kâmil Bey, henüz Dârü'tta'lim'de talebe iken yaptığı bu çeviride her beytin önce mânâsını, ardından "müfredat" başlığı altında açıklanması gereken kelimelerin anlamlarını vermekte, daha sonra da "tahlîl-i beyt" başlığı altında her kelimenin gramer açısından değerlendirmesini yapmaktadır. Giriş kısmında tercüme ve izahlarda Zeven'î şerhini esas aldığı belirtilen mütercim peyderpey diğer muallakaları yayımlayacağını söylüyorsa da bunu gerçekleştirememiştir. *Mu'allağât-ı Seb'a'yı* Türkçe'ye çeviren Şerefettin Yaltkaya bu tercümeyi takdir ettiğini bildirmektedir (*Yedi Aski*, s. 9).

BİBLİYOGRAFYA :

Hersekli Mehmed Kâmil Bey'in *Me'tâlî'u'n-nücûm* adlı eserinin ilk sayfası (İstanbul 1307)

Hersekli Mehmed Kâmil, *Me'tâlî'u'n-nücûm*, İstanbul 1307, I, 30; *Osmanlı Müellifleri*, II, 404; Mehmed Handžić, *Književni Rad Bosansko-Hercegovačkih Muslimana*, Sarajevo 1934, s. 45-46, 76; a.mlf., *el-Cevherü'l-esnâ fî terâcimi 'ulemâ'i ve şuarâ'i Bosna*, Kahire 1413/1992, s. 169; M. Tajiç Okiç, *Jedan Naš Zaboravljeni Istoričar XVIII v.*, Sarajevo 1938; a.mlf., *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 69; Şerefettin Yaltkaya, *Yedi Aski*, İstanbul 1943, s. 9; Özege, *Katalog*, II, 666; III, 1124; IV, 1820; Hazim Şabanović, *Književnost Muslimana BiH na Orijentalnim Jezicima*, Sarajevo 1973, s. 601, 602; Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, III-IV, 967-973; Fehim Nametak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovačkih Muslimana na Turskom Jeziku*, Sarajevo 1989, s. 249; Mustafa Çeman, *Bibliografija Bošnjačke Književnosti*, Zagreb 1994, s. 78, 309, 447, 507, 564.

MUHAMMED ARUÇI

HERSEKZÂDE AHMED PAŞA

(ö. 923/1517)

Osmanlı veziriazamı.

1459'da Herseg - Novi'de (Kastel Nuovo) doğdu. Asıl adı Stjepan'dır. Güneydoğu Bosna hâkimi. "herceg" (dük) unvanıyla anılan Stjepan Vukčić - Kosača'nın küçük oğludur. Fâtiht Sultan Mehmed Bosna'yı